

DESCENDENȚII ȘI MODUL DE VENIRE LA MOȘTENIRE A ACESTORA

Vladimir CHIRONACHI,
drd., lector superior universitar
Universitatea de Stat “B. P. Hasdeu” din Cahul
Catedra de Drept

Summary: In this article the author intended to show the importance and highlight the particularities of this Institution in the system of Civil Law. Also, he intended to cover the lacks that he had identified in the law by offering answers to some delicate questions theoretic and practice.

Potrivit alin. 1, art. 1432 Cod civil „Moștenirea este transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate (cel ce a lăsat moștenirea) către succesorii săi”. Potrivit acestui text de lege, ce pare a defini noțiunea de succesiune, deducem posibilitatea transmiterii patrimoniului persoanei fizice decedate.

Cu titlu de sinonime Codul civil utilizează noțiunile de moștenire și succesiune. În limbajul tehnic de specialitate, persoana decedată al cărei patrimoniu, fracțiune de patrimoniu sau bunuri individuale se transmit prin succesiune este desemnată sub denumirea de decujus. Această denumire provine de la prescurtarea formulei romane *is decujus succesiune agitur* (cel de a cărui moștenire este vorba). Persoanele care dobîndesc prin succesiune elemente din patrimoniul succesoral poartă denumirea de succesori, moștenitori sau erezi.

Conform Codului Civil, art. 1433, pot fi moștenitori, în cazul succesiunii:

a) testamentare, persoanele care se aflau în viață la momentul decesului celui ce a lăsat moștenirea, precum și cele care au fost concepute în timpul vieții celui ce a lăsat moștenirea și s-au născut vii după decesul acestuia, indiferent de faptul dacă sînt sau nu copiii lui, precum și persoanele juridice care au capacitate juridică civilă la momentul decesului celui ce a lăsat moștenirea;

b) legale, persoanele care se aflau în viață la momentul decesului celui ce a lăsat moștenirea, precum și copiii celui ce a lăsat moștenirea concepuți în timpul vieții lui și născuți vii după decesul acestuia.

Succesiune – orice transmisiune de drepturi, între vii, pentru cauză de moarte, transmisiune care poate fi universală, cu titlu universal, cu titlu particular.

Moștenirea este legală atunci când transmiterea patrimoniului succesoral are loc în temeiul legii la persoanele, în ordinea și în cotele determinate de lege [11]. Potrivit *art. 1499 CC*, moștenirea legală intervine de fiecare dată în cazul în care:

- a) cel ce a lăsat moștenirea nu a lăsat nici un testament;
- b) testamentul întocmit de testator a fost declarat nul;
- c) succesorul testamentar este codecedat sau comorient cu testatorul;

d) succesorul testamentar este nedemn.

În afară de situațiile menționate mai sus moștenirea legală intervine și atunci când testamentul lăsat nu conține dispoziții testamentare cu privire la dispunerea de patrimoniu, ci alte dispoziții de ultimă voință (desemnarea executorului testamentar, dispoziții cu privire la funeralii, dispoziții cu privire la dezmoștenire etc.). În fine, moștenirea legală poate coexista cu cea testamentară. Astfel, în cazul în care există moștenitori rezervari, testatorul poate testa doar partea din patrimoniu care depășește rezerva succesorală, care, potrivit normelor cu privire la moștenirea legală se va atribui moștenitorului rezervatar. De asemenea, dacă testatorul nu a testat întregul său patrimoniu, partea rămasă se va deferi celor care au dreptul la el potrivit regulilor moștenirii legale.

Moștenirea legală este concepută ca o moștenire de familie. Pornind de la concepția necesității conservării bunurilor în familie, dreptul nostru atribuie moștenirea legală familiei defunctului, iar în caz de vacanță succesorală - statului. Noțiunea de familie are un înțeles larg, incluzând rudele de sânge, soții și afinii. Moștenitori legali însă sunt doar cei care formează familia în sens restrâns - rudele defunctului și soțul supraviețuitor, nu și afinii lui. Rudenia, potrivit *art. 45* al Codului familiei aprobat prin Legea nr. 1316-XIV din 26.10.2000, rudenia este legătura de sânge bazată pe descendența unei persoane dintr-o altă persoană (rudenie în linie dreaptă, care poate fi ascendentă și descendentă, cum ar fi în cazul părinților și copiilor) sau pe faptul că mai multe persoane au un ascendent comun (rudenie în linie colaterală - frații și surorile). Întrucât legăturile de rudenie pot fi foarte îndepărtate, chemarea tuturor rudelor la moștenire ar necesita eforturi considerabile și va avea drept efect pulverizarea patrimoniului succesoral. Datorită acestui fapt, legea limitează chemarea la moștenire și stabilește o anumită ordine de preferință, în care rudele defunctului sunt chemate la moștenirea legală [11].

Problema devoluțiunii legale a moștenirii se pune în mod obișnuit atunci când cel ce lasă moștenirea nu a dispus prin testament de bunurile sale, este motivul pentru care această moștenire poartă denumirea de moștenire ab intestat [14]. Moștenirea se deferă prin lege și în cazul în care deși defunctul a dispus de bunurile sale prin testament, aceste dispoziții de ultimă voință nu sunt valabile. Există situații în care una și aceeași moștenire se deferă atât prin lege, cât și prin testament: este cazul când, existând moștenitori rezervari, defunctul nu poate dispune prin acte de ultimă voință decât de o anumită parte din moștenire (cotitatea disponibilă, restul, rezerva) revenind în virtutea legii anumitor moștenitori legali.

În principiu, legea cheamă la moștenire rudele apropiate ale defunctului indiferent dacă legătura de rudenie rezultă din căsătorie, din afara căsătoriei ori din adopție, precum și pe soțul supraviețuitor al acestuia.

Astfel, potrivit Codului Familiei al RM „rudenia este legătura bazată pe descendența unei persoane dintr-o altă persoană sau pe faptul că mai multe persoane au un ascendent comun”. Rudenia în linie dreaptă poate fi ascendentă sau

descendentă. Gradul de rudenie este distanța dintre două rude care se stabilește astfel:

- în linie dreaptă, după numărul generațiilor care separă pe defunct de moștenitorii săi, astfel încât de exemplu, tatăl și fiul sunt rude de gradul întâi, bunicul și nepotul sunt rude de gradul doi.

- în linie colaterală, după numărul nașterilor care separă pe defunct de moștenitorii săi, urcând de la defunct la ascendentul comun și coborând de la acesta la cel chemat la moștenire, așa încât, de exemplu, frații defunctului sunt rude de gradul doi, unchi și mătușile sunt rude de gradul trei.

Rudele în linie dreaptă ale defunctului-atât ascendentă cât și descendentă-pot moșteni la infint, adică indiferent de gradul lor. În linie colaterală însă posibilitatea practică de a moșteni este limitată prin lege la gradul patru de rudenie inclusiv. Deși legea stabilește cercul persoanelor chemate să culeagă moștenirea, acestea nu vor putea să culeagă toate împreună patrimoniul succesoral. Este evident că dacă s-ar proceda astfel, s-ar fi ajuns la o excesivă fracționare a patrimoniului succesoral. De aceea legiuitorul a instituit două criterii de bază și anume: clasa de moștenitori și gradul de rudenie.

Clasa de moștenitori reprezintă grupul de rude ale celui care lasă moștenirea, determinat potrivit legii, chemate de alte grupe de rude dintr-o altă clasă [21].

Rudele de același grad vor culege moștenirea cu drept de cotă egală, acesta constituind principiul împărțirii succesiunii între rudele de același grad în părțile egale(pe capete).În conformitate cu acest principiu, în cazul în care la moștenire sunt chemate rude din aceeași clasă de moștenitori și au același grad de rudenie cu cel care lasă moștenirea, fiecare din succesibili va moșteni o parte egală cu a celorlalți succesibili.

În dreptul Republicii Moldova, rudele de același grad constituie o clasă. În ce privește moștenirea, a fost pus semnul egalității între aceste două criterii tehnico-juridice - clasa de moștenitori și gradul de rudenie[16].

Art. 1500 CC al RM, ținând cont de gradul de rudenie al succesorilor cu cel despre a cărui moștenire este vorba, îi împarte pe moștenitorii legali în trei clase.

Gradul de rudenie este distanța dintre două rude, măsurată pe linia legăturii de rudenie, după numărul nașterilor intervenite.

Legiuitorul cheamă la moștenire rudele apropiate ale celui despre a cărui moștenire este vorba, și anume: copiii, părinții, frații, surorile, bunicii, nepoții de frate și de soră incapabili de muncă, precum și soțul supraviețuitor.

În scopul împiedicării fărâmițării moștenirii și a scăderii valorii sale economice, legea instituie o ordine a vocației legale concrete a moștenitorilor folosind clasa(ordinul) de moștenitori și gradul de rudenie și stabilind trei principii de bază ale devoluțiunii legale:

I. Moștenitorii vor fi chemați la moștenire în ordinea claselor de moștenitori legali (principiul priorității clasei de moștenitori);

II. Rudele de grad mai apropiat, în cadrul aceleiași clase, înlătură de la moștenire rudele mai îndepărtate în grad (principiul proximității gradului de rudenie);

III. Rudele de grad egal, în cadrul aceleiași clase, moștenesc în părți egale (principiul împărțirii succesiunii între rudele de același grad, în părți egale).

În continuare vom aborda problema venirii la moștenire a descendenților și care ar fi soluțiile pentru a înlătura lacunele existente.

Astfel potrivit art.1500 alin.(1) pct.a) din Codul Civil al RM, **din clasa I de moștenitori fac parte: descendenții (fii și fiicele celui ce a lăsat moștenirea, la fel cei născuți vii după decesul lui, precum și cel înfiați)** soțul supraviețuitor și ascendenții privilegiați (părinții, înfietorii) celui ce a lăsat moștenirea. Spre deosebire de moștenitorii din alte clase, moștenitorii care fac parte din clasa I sînt moștenitori rezervatori: rezerva succesorală este de ½ din cota ce s-ar fi cuvenit fiecăruia din ei în caz de succesiune legală, dacă sunt incapabili de muncă, acest beneficiu legal fiind acordat și descendenților inclusiv[241].

Pînă a dispune analiza modului de culegere a patrimoniului succesoral urmează să clarificăm cine sunt descendenții în opinia codului civil.

Astfel din categoria descendenților fac parte:

-Copii din căsătoria celui care lasă moștenirea. Constatarea nulității căsătoriei nu va produce efecte asupra copiilor rezultați dintr –o astfel de căsătorie, aceștia păstrîndu –și drepturile care revin copiilor din căsătorie , chiar dacă ambii soți au fost de rea credință la încheierea acesteia, astfel vocația succesorală reciprocă dintre păruinți și copii nu suferă nici o atingere;

-Copii celui care lasă moștenirea sau descendenții lui din afara căsătoriei, cu singura condiție ca paternitatea să fie stabilită potrivit legii. Așadar, principiul în această privință este asimilarea copilului din afara căsătoriei cu cel din căsătorie. Proveniența copilului de la tată prezintă unele dificultăți în cazul în care copilul este născut în afara căsătoriei . potrivit alin 3 art. 17 codului familiei al Republicii moldova copilul născut din părinți căsătoriți ori în timp de 300 de zile din momentul desfacerii căsătoriei , declarării căsătoriei nule sau decesului soțului mamei copilului are ca tată pe soțul (fostul soț) al mamei, dacă nu a fost stabilit contrariul. Această prezumție de paternitate a soțului (fostului soț) poate fi înlăturată printr– o declarație a soților (foștilor soți) depusă personal. În cazul în care unul din soți , nu se poate prezenta personal, declarația autentică notarial se expediază organului de stare civilă (alin 14) art. 47 c fam. RM.). Paternitatea copilului născut în afara căsătoriei poate fi recunoscută de către tatăl sau printr –o declarație comună a acestuia și a mamei copilului depusă la organul de stare civilă. Dacă copilul este născut din părinți necăsătoriți între ei și în lipsa declarației comune a părinților sau a tatălui, paternitatea se stabilește de către instanța de judecată în baza declarației unuia dintre părinți, a tutorelui (curatorului) sau a copilului însuși la atingerea majoratului (art. 48 C. Fam. RM). Contestarea

paternității se face conform art. 49 C. Fam RM, doar pe cale judecătorească, de către persoanele și în condițiile prevăzute de lege [21]. Astfel spus, copilul din afara căsătoriei care și –a stabilit paternitatea ,are aceiași situație legală ca și copilul din căsătorie, atât față de părinte, cât și față de rudele acestuia.

Spre deosebire de Codul Civil al RM care asimilează copii din căsătorie cu cei din afara căsătoriei legiuitorul francez a prevăzut un caz când copilul din afara căsătoriei are drepturi reduse în raport cu copilul din căsătorie. Este vorba de copilul din afara căsătoriei a cărui tată sau mamă în timpul concepției sale era căsătorit cu o altă persoană. Aceste drepturi reduse nu se aplică decât în cazul când acest copil „adulterin” vine în concurs cu un copil care a rezultat din căsătoria în timpul căreia a avut loc adulterul.

-Copii înfiați. Înfierea este actul juridic în temeiul căreia se stabilesc raporturi de rudenie între înfiat și descendenții săi, pe de o parte , și înfietor și rudele acestuia, pe de altă parte asemănător acelor care există în cazul rudeniei firești. Raporturile dintre înfietor și înfiat sunt asemănătoare celor existente între părinți și copii, adică înfiatul și descendenții săi dobîndesc , prin efectul înfierii, aceleași drepturi pe care le are copilul din căsătorie față de părinții săi. Înfiatul și descendenții săi vor avea vocație succesorală la moștenirea lăsată de defunct, deoarece ei devin rude nu numai cu înfietorul dar și cu rudele acestuia, între care și ascendentul înfietorului care lasă moștenirea;

-Copii concepuți, dar născuți vii după decesul părinților sau al unuia dintre ei.

Nu sunt considerați succesori și nu pot să moștenească copii „ luați de suflet”, adică minorii care au fost adăpostiți, crescuți, îngrijiți, educați în unele familii, de obicei, de rudele îndepărtate sau chiar de străini ce nu a au copii proprii. În toate aceste cazuri copii luați „de suflet” nu au fost oficial înfiați (adopția), din care considerente nu pot pretinde la succesiune în cazul decesului părinților care iau crescut și iau educat.

Descendenții pot culege moștenirea în nume propriu sau prin reprezentare, inclusiv prin transmisie succesorală (descendenții de gr. II și mai îndepărtat de rudenie cu defunctul).

Problema care o generează legislația civilă și anume art 1500 CC, este faptul că acesta prin descendenți enumără doar fiii și fiicele defunctului: **din clasa I de moștenitori fac parte: descendenții (fii și fiicele celui ce a lăsat moștenirea, la fel cei născuți vii după decesul lui, precum și cel înfiat).**

Astfel cei care pot culege patrimoniul succesoral, în calitate de descendent și în nume propriu, sunt doar descendenții defunctului de gradul I de rudenie, descendenții de gradul II și următorii vor putea culege patrimoniul succesoral doar prin intermediul instituției reprezentării succesore sau a transmisiei succesore. Altfel spus dacă fiii și fiicele defunctului vor putea participa la partajarea patrimoniului succesoral în nume propriu, doar cu respectarea condițiilor necesare

pentru a moșteni, atunci nepoții și strănepoții defunctului vor putea moșteni doar dacă sunt întrunite condițiile de operare a reprezentării succesoriale sau a instituției transmisiei succesoriale.

Consider că articolul 1500 CC aduce o atingere directă subclasei descendenților, practic fără temei înlăturând indirect de la moștenire nepoții și strănepoții defunctului, care în viziunea sistemului romano germanic sunt parte componentă a subclasei descendenților. Mai mult ca atât inclusiv dreptul roman protejând familia romană, a inclus în subclasa descendenților nu doar fiii și fiicele ci și nepoții și strănepoții în linie dreaptă la infinit, fapt pe care consider că inclusiv și legiuitorul Republicii Moldova trebuia să-l facă.

Un alt argument în acest sens, ar fi faptul că, descendenții de gradul II și următorul pînă la infinit pot culege patrimoniul succesoral prin reprezentare succesorală. Este de menționat că instituția reprezentării succesoriale, este o parte componentă a moștenirii legale, altfel spus legiuitorul recunoaște calitatea de moștenitor rezervatar și indirect cea de moștenitor legal al descendenților de gradul II și următorul, însă tot odată nu acordă posibilitatea acestora de a culege patrimoniul succesoral în nume propriu.

Spre exemplu într-o speță unde la data deschiderii succesiunii există doar un nepot al defunctului în viață, în cazul în care nu sunt întrunite condițiile reprezentării succesoriale sau a transmisiei succesoriale statul va culege întregul patrimoniu succesoral în baza certificatului de moștenire vacantă.

Soluții

Pentru a înlătura acele aspecte injuste aplicate de articolul 1500 CC descendenților de gradul II și următorul, ar fi necesar ca legiuitorul să prevadă expres că din clasa I de moștenitori legali fac parte descendenții, care sunt fiii și fiicele acestuia, inclusiv nepoții și strănepoții în linie dreaptă la infinit. Sau în redacția Codului civil ar suna în felul următor: **din clasa I de moștenitori fac parte: descendenții (fii și fiicele celui ce a lăsat moștenirea, la fel cei născuți vii după decesul lui, precum și cel înfițați, inclusiv nepoții și strănepoții acestora în linie dreaptă la infinit) soțul supraviețuitor și ascendenții privilegiați (părinții, înfietorii) celui ce a lăsat moștenirea.**

Bibliografie:

Acte normative:

1. Codul civil al Republicii Moldova, adoptat la 6 iunie 2002.
2. Codul familiei al Republicii Moldova.
3. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, ratificată prin Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr.1298-XII din 24.07.1997.

Monografii:

1. Adam I, Rusu A, Drept civil. Succesiuni, Ed. All Beck, București, 2003.
2. Bacaci A, Comăniță Gh, Drept civil. Succesiunile, Ed. All Beck, București, 2003.
3. Bacaci A, Hageanu Codruța, Dumitrache V, Dreptul Familiei. Curs Universitar, Ed. All Beck, Bucuresti, 1999.
4. Baieș Sergiu, Drept Civil. Partea generală. Persoana fizică persoana juridică, Chișinău, 1997.
5. Bănărescu Iulia, Noțiunea de moștenire vacanță și natura ei juridică. Revista națională de drept nr. 10 din 2006.
6. Barberousse-Guibert Evelyne, Topeza Diana, Le guide pratique du Droit, France, 1985.
7. Botea Gh., Ticlea Alex, Drept civil, Arad, 2003.
8. Bloșenco A., Drept Civil. Contracte speciale. Dreptul de moștenire, Chișinău, 2003.
9. Cantacuzzino Matei B., Elementele dreptului civil, Ed. All Beck, București, 1998.
10. Cărpenaru St., Drept Civil. Contracte speciale. Dreptul de m oștenire, București, 1983.
11. Chibac Gh., Baieșu A., Rotari A., Efrim O., Drept Civil . Contracte speciale, Ed. Cartier juridic, Chisinau, 2005.
12. Culegere de hotăriri explicative ale Plenului Curții Supreme de Justiție,(mai 1974-iulie 2002), Chișinău, 2002.
13. Chirică Dan, ,, Drept civil succesiuni, editura Lumina Lex, București.
14. Chirică Dan, Drept civil. Succesiuni și testamente. Editura Rosești, București 2003.
15. Cocoș Stefan, Drept roman, editura Lumina Lex, București 1997.
16. Comentariul Codului Civil al Republicii Moldova, vol II, Ed. Arc, Chisinau, 2006.
17. Costin M, Marile institutii ale dreptului civil român, vol I, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1982.
18. Deak F., Tratat de drept civil. Contracte speciale, Ed. Universul juridic, Bucuresti, 2001.
19. Deak Franciuc, Tratat de drept succesoral, ediția II, București 2002.
20. Dogaru I., Drept Civil. Succesiunile, Ed. All Beck, Bucuresti, 2003.
21. Eliescu M. Transmisiunea și împărțeala moștenirii în dreptul RSR, Ed. Academiei, Bucuresti, 1966.